

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งมุ่งศึกษาการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 แผนการดำเนินการวิจัยเริ่มจากเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม สรุปผลการวิจัย และนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ตามลำดับ

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระราชนิพนธ์ทางวรรณกรรมไว้ 3 เรื่อง คือ

- 1) นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2536 แปลจากหนังสือเรื่อง A Man Called Intrepid ของผู้แต่งชื่อ William Stevenson
- 2) ตีโต พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2537 แปลจากหนังสือเรื่อง Tito ของผู้แต่งชื่อ Phyllis Auty
- 3) พระมหากษัตริย์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2539 แปลจากพระไตรปิฎก (พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก)

พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ เป็นพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 3 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ซึ่งทรงแปลจากมหากษัตริย์ชาดกในพระไตรปิฎก และดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับสังคมไทย จัดพิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาลต่อมาได้จัดพิมพ์พระมหากษัตริย์ฉบับการ์ตูน โดยเพิ่มเติมบทพูดของตัวละครเป็นภาษาพูดทั่วไปให้เข้าใจง่ายขึ้น เหมาะกับเด็กและเยาวชน

หลังจากพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ออกตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2539 ได้มีการอัญเชิญบทพระราชนิพนธ์นี้มาจัดเป็นการแสดงในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- 1) การแสดงละครชาดก เรื่องพระมหากษัตริย์ ณ วัดวชิรธรรมปทีป ลองไอร์แลนด์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539 มีลักษณะเป็นละครพูดสลับบทบรรยาย และมีบทเสภาแทรก (จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา, 2541: 36 – 40)
- 2) การแสดงละคร เรื่องพระมหากษัตริย์ ของกรมศิลปากร แสดงครั้งแรกในวันข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2540 ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2540 มีลักษณะการแสดงแบบกึ่งละครเวที

3) การแสดงรุ่งอรุโณทัย ณ ราชมังกลาภิพาสถาน เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2541 เป็นการแสดงเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ที่มีลักษณะการแสดงแบบนาฏกรรมโขนร่วมสมัย ซึ่งเป็นการแสดงชุดแรกในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13

4) มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม – 11 มิถุนายน พ.ศ. 2549 มีลักษณะการแสดงแบบมหานาฏกรรมร่วมสมัย ใช้ผู้แสดงประมาณ 700 คน มีพื้นที่ในการแสดงขนาดใหญ่ มีอุปกรณ์ประกอบฉากและใช้เทคนิคต่างๆ มากมาย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย แสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 นับเป็นการแสดงลำดับที่ 5 ตั้งแต่พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกออกตีพิมพ์ โดยได้อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก มาจัดแสดง ซึ่งได้ปรับปรุงบทและนำเสนอเพียงประเด็นสำคัญๆ เช่น ความเพียร และการดำรงเรื่องต้นมะม่วง ถ่ายทอดการแสดงในรูปแบบละครเพลงแบบวิจิตรนาฏกรรมร่วมสมัย แบ่งการแสดงเป็น 9 องก์ ได้รับแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานจากภาพยนตร์กรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ซึ่งเป็นการแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี แตกต่างกันที่การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ใช้ผู้แสดงจำนวนน้อยกว่า ใช้พื้นที่การแสดงบนเวที อุปกรณ์ประกอบฉากและใช้เทคนิคต่างๆ น้อยกว่า แต่มีรายละเอียดและความวิจิตรมากกว่า โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสร้างสรรค์งานมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนกมาก่อน

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ได้แก่

- 1) รองศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี (ตำแหน่งในขณะนั้น) ผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์และนาฏลีลา
- 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณศักดิ์ สุขี ผู้กำกับการแสดงและผู้ปรับปรุงบท
- 3) คุณบุรุษ แกสตัน ผู้ประพันธ์บทเพลงประกอบการแสดง
- 4) อาจารย์โกมล พานิชพันธุ์ ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย
- 5) นายอัษฎาวุธ เหลืองสุนทร ผู้แสดงบทพระมหาชนก
- 6) นางสาวพิจิกา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงบทนางมณีเมขลา
- 7) นักศึกษาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย 5 ประการ คือ

1. บทละครภาษาไทย
2. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวมีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย
3. ผู้แสดงเป็นเยาวชนไทย
4. เครื่องแต่งกายแบบไทย
5. ทำนองเพลงไทยเดิมและการขับร้องแบบไทยเดิม

1. บทละครภาษาไทย

พระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ไทย เป็นบทละครภาษาไทย พระราชนิพนธ์โดยพระมหากษัตริย์ไทย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำชาติไทย

ลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ไทย คือ การใช้ภาษาไทยซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ภาษาอื่น ไม่มี จะเห็นได้จากจำนวนของพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ที่ภาษาไทยมีให้ใช้ได้อย่างครบถ้วน รวมถึงมีคำอุปมาอุปไมย เปรียบเปรยมากมายให้เลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม

เนื้อเรื่องตอนที่สำคัญที่สุดของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ไทย คือ บทเจรจาของพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลา ที่กล่าวถึงความเพียรซึ่งเป็นข้อคิดหลักของเรื่อง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงคงไว้ซึ่งเนื้อความในตอนเจรจาดังกล่าวตามมหากษัตริย์ชาดกทุกประการ และทรงดัดแปลงสำนวนให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความเพียรอันเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ควรนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์พรณศักดิ์ สุทธิ ผู้กำกับการแสดงและผู้ปรับปรุงบท ได้นำบทเจรจาของพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลานี้มาใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย โดยมีได้ตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเลือกใช้ฉากแนว modified realism ที่เป็นความว่างหรือไม่มีอะไรเลย เพื่อให้บทเจรจาโดดเด่น และผู้ชมได้ตระหนักคิดเกี่ยวกับคำสอนที่อยู่ในบทเจรจา

2. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวมีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย

ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทย ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากภาพยนตร์กรรมไทย มีวิธีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบนาฏศิลป์ไทย และมีท่ารำไทยที่ใช้ลีลาสากล โดยจำแนกลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

ก. สีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ และสัตว์ ท่ารำไทยมีที่มาจาก การตัดแปลงท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ ซึ่งเป็นที่มา เดียวกันกับท่าทางในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ดังนี้

- 1) ท่านั่งของพระมหาชนก เลียนแบบท่าทางของพระโพธิสัตว์
- 2) ท่าเดินของนางฟ้า เลียนแบบท่าทางการเดินของมนุษย์
- 3) ท่าเชื่อมในเพลงแก้ววิธีก่อนน้ำ เลียนแบบท่าทางของมนุษย์
- 4) ท่าทหารเดิน เลียนแบบท่าทางของทหาร
- 5) ท่าเดินในเพลงน้ำลายสอ เลียนแบบท่าทางของสัตว์ 4 เท้า
- 6) ท่านั่งเข้าเฝ้าของชาวบ้าน เลียนแบบท่าทางการนั่งของแมว

ข. สีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี การแสดงนาฏศิลป์ไทยเน้นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งท่าทางในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ได้นำวิธีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบนาฏศิลป์ไทย มาสร้างสรรค์เป็นการสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี โดยสื่อความหมายเชิงลึกให้ผู้ชมเกิดความ สำนึกดี รับรู้บทบาทหน้าที่ของตนในสังคม ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง เพื่อความ เป็นเอกภาพของชาติไทย การสาธิตการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี มี 8 ท่าทาง ดังนี้

- 1) ท่าเพาะเมล็ด
- 2) ท่าถอนมรดก
- 3) ท่าปักชำกิ่ง
- 4) ท่าเสียบยอด
- 5) ท่าต่อตา
- 6) ท่าทาบกิ่ง
- 7) ท่าตอนกิ่งให้ออกราก
- 8) ท่ารมควันต้นที่ไม่มีลูก

ส่วนวิธีที่ 9 ทำชีวานุสงเคราะห์ ผู้สร้างสรรค์การแสดงกำหนดให้ผู้แสดง ปฏิบัติ 8 ท่าที่ผ่านมา โดยมีให้ซ้ำกัน เพื่อแสดงถึงการถนุถนอม บำรุงเลี้ยงดูให้ต้นมะม่วง เจริญเติบโตในหลายรูปแบบ เช่นเดียวกับวิธีทำชีวานุสงเคราะห์ ที่เป็นการเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชด้วยส่วน ต่างๆ ของพืช

ค. สีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่เลียนแบบคลื่นน้ำในมหาสมุทร ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมไทยที่มีลายเส้นและรูปทรงที่ชัดเจน มาสร้างสรรค์เป็นการแปรแถว

แปรขบวน ให้ผู้แสดงเคลื่อนที่เป็นลายเส้นและรูปทรงแบบศิลปะไทย โดยมีท่าทางเลียนแบบคลื่อน
น้ำในลักษณะต่างๆ ดังนี้

- 1) ท่าคลื่อนสูง
- 2) ท่าคลื่อนต่ำ
- 3) ท่าเกลียวคลื่อน
- 4) ท่าคลื่อนกระทบฝั่ง
- 5) ท่าคลื่อนต่างระดับ

ง. ลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวที่มาจากท่ารำไทย ผู้สร้างสรรค์การแสดง
จิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ใช้ท่ารำไทยเป็นหลักในการสื่อความหมายตามนาฏย
ศัพท์ โดยสร้างสรรค์ลีลาแบบสากลมาผสมผสานกับท่ารำไทย ซึ่งความหมายของท่ามีได้คิดเพี้ยน
ทำให้เกิดลีลาท่าทางแบบใหม่ขึ้น ผู้วิจัยได้นำท่ารำไทยที่เป็นหลักในการสร้างสรรค์ท่าทางแบบใหม่
มาเทียบเคียงกับท่าทางในการแสดงจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เพื่อให้เห็นถึงความ
คล้ายคลึง ดังนี้

- 1) ท่าถวายนั่งคม กับ ท่าพนม
- 2) ท่าเข้าเฝ้าของทหาร กับ ท่านั่งพับเพียบตัวพระ
- 3) ท่าเข้าเฝ้าของนางใน กับ ท่านั่งพับเพียบตัวนาง
- 4) ท่าระบำพัดของนางใน กับ ท่าเงี้ยวคู่ตัวพระ
- 5) ท่าทางของพระมหากษัตริย์และเหล่าวามิข กับ พระลอลงสวน
และการจัดวางตำแหน่ง
- 6) ท่าเงินทอง กับ ท่าโถมมือ
- 7) ท่าระบำของนางฟ้า กับ ท่าระบำลพบุรี
- 8) ท่าระบำโคมชาย กับ ท่านั่งคุกเข่าตัวพระ
- 9) ท่าระบำโคมชาย (2) กับ ท่าสอดสร้อยมาลาตัวพระ
- 10) ท่าระบำโคมหญิง กับ ท่าระบำดอกบัว และการจัดวาง
ตำแหน่ง
- 11) ท่าระบำนางใน กับ ท่ากระดกเท้าตัวนาง
- 12) ท่าระบำนางฟ้า กับ ท่าสอดสร้อยมาลา กระดกเสี้ยวตัวนาง
- 13) ท่าเดินของนางฟ้า กับ ท่าเดินตัวนาง

3. ผู้แสดงเป็นเยาวชนไทย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงที่จัดขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงจึงควรเป็นคน ไทย เป็นเยาวชนไทย ผู้แสดงบทบาทสำคัญในการแสดงนี้ เช่น

ก. นายอัญญาวัชร เหลืองสุนทร ผู้แสดงเป็นพระมหากษัตริย์ เป็นนักแสดงในวงการบันเทิงไทยที่มีความสามารถทางการแสดงกว่า 10 ปี มีบุคลิกลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ และมีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนตลอดมา

ข. นางสาวพิจิกา จิตตะปุตตะ ผู้แสดงเป็นนางมณีเมขลา เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการแสดงแบบนาฏกรรมไทยร่วมสมัย มีความสามารถในการขับร้องเพลงแบบไทยและแบบสากล

ค. นักศึกษาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ทั้งหมด เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการแสดงโดยตรงจากการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะการแสดง ถือเป็นตัวแทนของเยาวชนไทยที่ได้ร่วมแสดงเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

4. เครื่องแต่งกายแบบไทย

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ยึดรูปแบบการแต่งกายจากภาพจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหนังสือพระราชานิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ซึ่งคงความเป็นเอกลักษณ์ไทยด้วยการใช้วิธีนุ่งห่มแบบไทย เช่น นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ หรือใช้ผ้าไทยในการตัดเย็บ และใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม เช่น กระบังหน้า รัตเกล้า กรองคอ ทับทรวง สี่งวาลย์ ต้นแขนทองกร เป็นต้น ลักษณะเครื่องแต่งกายในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์แบ่งได้ดังนี้

ก. เครื่องแต่งกายละคร หมายถึง เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงละคร ไม่สามารถสวมใส่ได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องแต่งกายกษัตริย์ของพระมหากษัตริย์ เครื่องแต่งกายของนางมณีเมขลา เครื่องแต่งกายของเหล่าวานิช และเครื่องแต่งกายของชาวบ้าน ใช้วิธีนุ่งห่มแบบไทย ถือเป็นจารีตการจับคู่สีผ้าที่เน้นสีตัดกันแบบไทย

ข. เครื่องแต่งกายผ้าไทย หมายถึง ชุดแต่งกายที่ตัดเย็บด้วยรูปแบบสมัยนิยม สามารถสวมใส่ได้ในโอกาสทั่วไป ตัดเย็บจากผ้าไทยชนิดต่างๆ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือ ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของข้าราชการบริพารและภริยา

5. ทำนองเพลงไทยเดิมและการขับร้องแบบไทยเดิม

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ชาติไทย ใช้เครื่องดนตรีสากลในการบรรเลงเพลงประกอบการแสดง ซึ่งยังคงให้อารมณ์ความรู้สึกแบบไทย เนื่องจากใช้ทำนองเพลงไทยเดิม และมีการขับร้องแบบไทยเดิม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ก. ทำนองเพลงไทยเดิม
- ข. การขับร้องแบบไทยเดิม

ก. ทำนองเพลงไทยเดิม

- 1) ทำนองเพลงเชิด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาอาการเคลื่อนไหวของตัวละครคือนางมณีเมขลา
- 2) ทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อน บรรเลงแบบทางตะวันตก หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เพลงสรรเสริญเสื่อป่า

ข. การขับร้องแบบไทยเดิม

- 1) ร้องเพลงแขกเจ้าเซ็น
- 2) ร้องรำ เป็นการร้องรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ สำหรับใช้ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ชาตินี้เท่านั้น ซึ่งยังคงใช้การร้องรำเพื่อการบรรยายเรื่องราว ให้ดำเนินเรื่องอย่างกระชับรวดเร็วเช่นเดียวกับการร้องรำแบบทั่วไป
- 3) ร้องเพลงกล่อมนิทรา
- 4) ขับทำนองเสนาะ

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ชาติไทย มีบทบาทต่อสังคมไทย โดยให้ข้อคิดและความรู้แก่คนไทย ดังนี้

1. ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม
2. ข้อคิดเรื่องการใช้สติปัญญาอย่างพอเพียง
3. ข้อคิดเรื่องการจัดตั้งสถาบันการศึกษา
4. ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี
5. ความรู้เรื่องพระราชประเพณี

1. ข้อคิดเรื่องความเพียร สติ และทศพิธราชธรรม

ความเพียรเป็นหลักธรรมที่สำคัญอันจะนำไปสู่การปฏิบัติตามหลักธรรมข้ออื่นๆ ต่อไป โดยความเพียรนี้ต้องมีควบคู่กับสติ หากมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก็อาจไม่ประสบความสำเร็จ ได้ ดังที่พระมหากษัตริย์มีสติมั่นคงเสมอ แม้กำลังประสบกับอันตราย สติทำให้สามารถคิดหาทางแก้ไขปัญหา เสนอปัญหาด้วยความเตรียมพร้อม และในขณะที่กำลังฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ อยู่ นั้น ต้องใช้ความเพียรพยายามเพื่อให้สามารถกระทำได้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ซึ่งหลักธรรมเรื่องสติและความเพียรนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับบุคคลทุกคนที่ควรน้อมนำมาปฏิบัติ ส่วนหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ คือ ทศพิธราชธรรมนั้น ก็มีความเพียรเป็นองค์ประกอบหนึ่งด้วย ดังนั้น ความเพียรจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบุคคลทุกประเภท ตั้งแต่ประชาชนทั่วไปจนถึงพระราชเจ้าผู้ปกครองแผ่นดิน

2. ข้อคิดเรื่องการอยู่อย่างพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การใช้ชีวิตอย่างพอดี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อให้ประชาชนน้อมนำมาปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่รู้จักพอดีและมีความสุข และทรงสอดแทรกแนวคิดนี้ไว้ในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก ในตอนเมืองอวิชา ที่เหล่าข้าราชบริพารจ้อราษฎ์บังหลวง ประชาชนมีกิเลสใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย อยากได้ไม่รู้จักพอ จึงยึดแย้งต้นมะม่วงเพื่อให้ได้กินผลมะม่วง เป็นต้น เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ทำให้มีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการใช้ชีวิตอยู่อย่างพอดี ประชาชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นหนี้สิน ข้าราชบริพารจะทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่น้อโกง

3. ข้อคิดเรื่องการก่อตั้งสถาบันการศึกษา

เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับความดี – ความชั่ว แยกแยะวิชาออกจากอวิชา สามารถพัฒนาตนให้เป็นทั้งคนดีและคนเก่งควบคู่กันไป ซึ่งจะส่งผลให้เป็นคนที่มีความสุขในที่สุด

4. ความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี เป็นความรู้ทางทฤษฎีใหม่ที่สามารถนำมาใช้ได้ผลจริงกับต้นมะม่วงและต้นไม้อื่นๆ ที่ให้ผล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงดำริ ดังนั้น ผู้ชมการเสด็จวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ จึงได้ทั้งความบันเทิงและความรู้ทางการเกษตรควบคู่กัน การฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี มีรายละเอียดดังนี้

- 1) เพาะเมล็ด คือ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ ใส่ลงไปในหลุมดินที่เตรียมไว้ กลบดิน รดน้ำให้ชุ่มจนเมล็ดงอกเป็นยอดอ่อนขึ้นมา
- 2) ถนอมราก คือ การนำรากมากลบดินทีละประมาณ 1 นิ้ว กดให้แน่น รดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ เมื่อรากแตกเป็นต้นแล้วจึงจะแยกไปปลูกได้
- 3) ปักชำกิ่ง คือ การนำกิ่งมะม่วงที่สมบูรณ์มาปักชำในวัสดุเพาะชำ รดน้ำอยู่เสมอ จนกิ่งเจริญเติบโต
- 4) เสียบยอด คือ การเชื่อมประสานเนื้อเยื่อของต้นมะม่วง 2 ต้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้เจริญเติบโตเป็นต้นเดียวกัน
- 5) ต่อดา คือ การเชื่อมตาของต้นหนึ่งมาติดกับต้นต่อ รอนส่วนดาจะติดและเจริญเติบโตเป็นกิ่ง จากนั้นตัดยอดของต้นต่อออก ให้กิ่งใหม่เติบโตบนต้นต่อต่อไป
- 6) ทาบกิ่ง คือ การนำต้นมะม่วง 2 ต้นที่มีรากและยอดอยู่แล้วมาเชื่อมเป็นต้นเดียวกัน โดยส่วนของต้นต่อจะทำหน้าที่เป็นรากอาหาร ส่วนของกิ่งที่มาทาบจะเป็นยอดที่นำไปปลูก
- 7) ตอนกิ่งให้ออกราก คือ การทำให้กิ่งหรือต้น เกิดรากขณะติดอยู่กับต้นแม่ จะทำให้ได้พืชต้นใหม่ที่มีลักษณะทางสายพันธุ์เหมือนกับต้นแม่
- 8) รมควันต้นที่ไม่มีลูก คือ การสูบกongไฟอ่อนๆ ให้มีแต่ควันลอยขึ้นมา รมบริเวณต้นมะม่วงที่ไม่มีลูก เป็นการกระตุ้นให้ต้นมะม่วงออกลูก
- 9) ทำชีวवासเคราะห์ แปลว่า การเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช คือ การนำบางส่วนของพืช เช่น เนื้อเยื่อ เซลล์ โพรโตพลาสต์ ฯลฯ มาเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย เกลือแร่ธาตุ น้ำตาล วิตามิน และฮอร์โมนพืช ในสภาพปลอดจากเชื้อราและแบคทีเรีย มีการควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น และแสงสว่าง

5. ความรู้เรื่องพระราชประเพณี

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นสื่อในการถ่ายทอดและอนุรักษ์พระราชประเพณีที่ไทยรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากอินเดียโบราณ ซึ่งได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการแสดง มี 3 พิธี คือ

ก. ขบวนพยุสสารถ คือ การเสด็จราชรถโดยใช้ม้าเทียมราชรถ เพื่อแสวงหาบุคคลที่มีบุญญาธิการมาขึ้นครองราชสมบัติ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนไม่มีรัชทายาท หรือไม่มีผู้สืบทอดบัลลังก์ ราชรถในขบวนพยุสสารถนี้เรียกว่า บุษยราชรถ ซึ่งหมายถึง ราชรถที่ประดับด้วยพวงดอกไม้ นานาชนิด ส่วนม้านำมาเทียมใช้ม้าสีดอกโกมุต 4 ตัว เมื่อประกอบ

พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เสร็จสิ้นแล้ว จะปล่อยให้ม้าวิ่งออกไปอย่างอิสระ โดยมีเหล่าข้าราชการบริพารติดตาม จนกระทั่งม้าหยุดอยู่ที่บุคคลผู้ใด บุคคลนั้นจะได้เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป การเลี้ยงราชรถแบบมุสสรณนี้เป็นพิธีกรรมที่ไทยรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย แต่ยังไม่ปรากฏว่าเคยประกอบพิธีกรรมนี้ในไทยมาก่อน โดยในการแสดงวิถีตราฎกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ มีการใช้ราชรถแบบนั่งห้อยพระบาทเทียมม้าต้น จัดขบวน โดยใช้เครื่องสูงต่างๆ เช่น ฉัตร อภิกรม ชุมสาย บังสุรย์ บังแทรก จามร กลด และพัดโบก มีนางในและเหล่าอำมาตย์ตามเสด็จในขบวน ใช้ฉัตรขาว 5 ชั้น ซึ่งเป็นฉัตรสำหรับพระบรมราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เนื่องจากพระมหากษัตริย์ยังไม่ได้เข้าพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ และหากพิจารณาถึงพระอิสริยยศศักดิ์ในขณะนั้น พระมหากษัตริย์ถือเป็นพระราชนัดดาของพระโพลชนก พระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ดังนั้นการใช้ฉัตร 5 ชั้นในขบวนมุสสรณนี้ จึงมีความเหมาะสม

ข. พิธีบรมราชาภิเษก เป็นพิธีที่จัดต้อนรับหรือรับรองฐานะความเป็นประมุขของสังคมอย่างเป็นทางการ มีขั้นตอนสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) ตักน้ำจากปัญจมหานที (หมายถึงแม่น้ำ 5 สาย ในชมพูทวีป ได้แก่ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมหิ) นำมาตั้งพิธีเสกน้ำ และเรียกน้ำนี้ว่า มูรธาภิเษก ซึ่งเป็นน้ำที่จะนำมาถวายพระมหากษัตริย์เพื่อรดพระเศียร

2) พระมหากษัตริย์สร้างน้ำมูรธาภิเษก ประทับเหนือพระที่นั่ง ราชบัลลังก์และพราหมณ์นั่งประจำ 8 ทิศ

3) พระมหากษัตริย์ทรงกระทำสัตย์สาบาน ราชบัลลังก์และพราหมณ์กล่าวถวายดินแดนแต่ละทิศให้พระมหากษัตริย์ทรงคุ้มครอง

4) ข้าราชการบริพารเข้าเฝ้ากราบทูลถวายพระพรแก่พระมหากษัตริย์

5) พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพระนคร เพื่อให้ประชาชนชื่นชมบารมีของพระมหากษัตริย์องค์ใหม่

ในการแสดงวิถีตราฎกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์แสดงการทรงเครื่องกษัตริย์และประทับนั่งบนบัลลังก์ เพื่อสื่อถึงการเข้าพิธีบรมราชาภิเษกและครองราชสมบัติ แทนการแสดงขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษกออกมาตรงๆ หลังจากนั้นจึงสอดแทรกการแสดงระบำพัดของเหล่านางใน แทนการเข้าเฝ้าของข้าราชการบริพารเพื่อกราบทูลถวายพระพร โดยใช้พัดขนนกสีน้ำเงินและสีฟ้าเป็นอุปกรณ์ประกอบการระบำพัด ซึ่งสีน้ำเงินเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ และสีฟ้าสื่อถึงความรู้สึกปลาบปลื้มของเหล่าข้าราชการ นอกจากนี้ท่าทางการเคลื่อนไหวของเหล่านางในเน้นความกระฉับกระเฉง สวยงาม มีสง่าราศี ถ่ายทอดความรู้สึกยินดีที่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่

ค. ซ้างตัน คือ ซ้างที่ได้รับการสมโภชขึ้นระวางเป็นพระยาซ้างตัน เนื่องจากมีบุญคุณต่อแผ่นดินทั้งในยามสงบและยามศึกสงคราม พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงมี ซ้างตันเพื่อใช้เป็นพระราชพาหนะ เมื่อจะเสด็จไปประกอบพระราชพิธีสำคัญๆ เช่น เสด็จทอดพระ กฐิน เสด็จนมัสการพระพุทธบาท เสด็จเยี่ยมพระนคร เสด็จประพาสอุทยาน เป็นต้น นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ทรงใช้ซ้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมี ตามความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ทุก พระองค์ต้องมีสิ่งคู่พระบารมี ที่เรียกว่า สัปตรัตนะ หรือรัตนะ 7 ได้แก่

- 1) จักรรัตนะ คือ จักรแก้ว
- 2) หัตถ์รัตนะ คือ ซ้างแก้ว
- 3) อัสวรัตนะ คือ ม้าแก้ว
- 4) มณีรัตนะ คือ มณีแก้ว
- 5) อตถ์รัตนะ คือ นางแก้ว
- 6) คหปตรัตนะ คือ ขุนคลังแก้ว
- 7) ปริณายกรัตนะ คือ ขุนพลแก้ว

หนึ่งใน 7 สิ่งคู่พระบารมีของพระมหากษัตริย์ คือ ซ้าง ซึ่งต้องเป็นซ้างที่มี ลักษณะถูกต้องสมบูรณ์ตามตำราชลัษณ์ โดยมีลักษณะอันเป็นมงคล 7 ประการ คือ

- 1) ตาขาว
- 2) เพดานขาว
- 3) เล็บขาว
- 4) ผิวหนังสีขาวหรือสีหม้อใหม่
- 5) ขนขาว
- 6) ขนหางขาว
- 7) อัญทโกศขาวหรือสีหม้อใหม่

เมื่อพบซ้างที่ตรงตามตำราชลัษณ์แล้ว จะมีพิธีสมโภชขึ้นระวางซ้างเป็น พระยาซ้างตันประจำองค์พระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์จะทรงพระราชทานเครื่องคชาภรณ์ หรือเครื่องแต่งตัวซ้างตัน ซึ่งประกอบด้วย

- 1) พนาศ หรือ ปกหลัง คือ ผ้าที่ใช้คลุมบนหลังซ้างตัน
- 2) ปกกระพอง คือ ผ้าที่ใช้คลุมศีรษะซ้างตัน
- 3) ตาข่ายแก้วเจียรไน

- 4) พู่หู คือ พู่จามรี มีลักษณะเป็นพวงสีขาวย ใช้ห้อยประดับบริเวณ
ด้านหน้าหูทั้ง 2 ข้างของช้างต้น
- 5) เสมาคชากรณ คือ จีรูปใบเสมาที่ร้อยกับสร้อยคอ
- 6) พานหน้า คือ เชือกที่ผูกด้านหน้า
- 7) พานหลัง คือ เชือกที่ผูกด้านหลัง
- 8) สำออง คือ ห่วงที่รั้งได้โคนหางยึดติดกับพานหลัง

ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏตอนที่พระมหากษัตริย์ประทับบนคอช้างและควบคุมช้างด้วยพระองค์เอง เสด็จประพาสอุทยานพร้อมข้าราชการบริพาร และพราหมณ์ปุโรหิต มีจตุรบาททั้ง 4 ประจำอยู่บริเวณเท้าทั้ง 4 ของช้างต้น โดยช้างต้นทรงเครื่องคชากรณที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับต้นแบบเครื่องคชากรณจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติช้างต้น แตกต่างกันตรงที่ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ไม่มีพู่จามรีห้อยบริเวณหูช้าง แต่มีวลัยหรือเครื่องประดับงา ซึ่งผู้วิจัยพบว่าช้างต้นประจำองค์พระมหากษัตริย์บางพระองค์มีวลัย บางพระองค์ไม่มีวลัย จึงถือได้ว่า วลัย เป็นเครื่องคชากรณที่ไม่ได้กำหนดตายตัว

พระราชประเพณีที่ปรากฏในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ สรุปลงในตอนที่พระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติ เหล่าข้าราชการบริพารกราบทูลถวายพระพรด้วยการระบำพัดของเหล่านางใน ซึ่งตามขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษก พระมหากษัตริย์ต้องทรงพระราชดำเนินเลียบพระนครด้วยกระบวยช้าง เพื่อให้ประชาชนชื่นชมพระบารมี ดังนั้นการแสดงจึงตัดตอนมาถึงเนื้อเรื่องที่ว่า พระมหากษัตริย์ขึ้นประทับคอช้าง เสด็จประพาสอุทยานและทอดพระเนตรต้นมะม่วง 2 ต้น เพื่อผนวกรวมเสด็จเลียบพระนครด้วยกระบวยช้าง กับการเสด็จประพาสอุทยานเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งถือว่าขั้นตอนของพิธีบรมราชาภิเษกมีความครบถ้วนสมบูรณ์

จากการศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับเอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ประโยชน์ที่ได้รับคือ ผู้วิจัยพบว่าแนวทางการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย และให้แก่งคิดที่ดีต่อสังคมไทย ควรประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. บทละครภาษาไทย
2. ลีลาท่าทางที่มีพื้นฐานมาจากท่ารำไทย
3. เครื่องแต่งกายแบบไทย
4. ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม
5. ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากแบบศิลปะไทย

1. บทละครภาษาไทย

การสร้างสรรคการละครนาฏศิลป์ไทยแบบร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย ควรเริ่มจากการเลือกใช้บทละครภาษาไทย ประพันธ์โดยคนไทย อาจเป็นวรรณกรรม วรรณคดี หรือบทพระราชนิพนธ์ เนื้อเรื่องควรเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อต่างๆ ของคนไทยในอดีตถึงปัจจุบัน เช่น เรื่องพระมหากษัตริย์ เป็นชาดกหนึ่งในทศชาติ ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ มีความเกี่ยวเนื่องกับคนไทย เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย รวมทั้งเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นบทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์แห่งกษัตริย์ (King of The Kings) ทรงมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทย จากนักวัตถุนิยมสู่การอยู่อย่างพอเพียง และเนื้อเรื่องยังกล่าวถึงพระราชพิธีหลวงในสมัยโบราณอีกด้วย ดังนั้นพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ นี้ จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทย

2. ดิสคอร์ทที่มีพื้นฐานมาจากท่าทางไทย

การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย แม้จะมีการผสมผสานลีลาท่าทางแบบสากล แต่ควรมีพื้นฐานของท่าทางมาจากท่าทางไทย เมื่อมีการกำหนดท่าทางเบื้องต้นเป็นท่าทางไทยแล้ว แม้ผู้สร้างสรรค์จะเพิ่มเติมลีลาหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดของท่าทางบ้าง ก็ยังคงมีความเป็นไทยแฝงอยู่ หรือหากผู้สร้างสรรค์กำหนดให้ใช้ท่าทางแบบสากลล้วน ก็ควรให้มีการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ในลักษณะรูปทรงแบบภาพจิตรกรรมไทย เช่น ภาพคลื่นน้ำแบบจิตรกรรมไทย มักมีรูปทรงกลมที่สม่ำเสมอ มีเกลียวคลื่น มีการทับซ้อนระหว่างคลื่นลูกเก่ากับคลื่นลูกใหม่ ลักษณะเส้นบอกความเคลื่อนไหวอย่างสงบและน่ากลัวในความลุ่มลึกเกินหยั่งถึง เป็นต้น ผู้สร้างสรรค์ควรใช้การแสดงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic) ที่เป็นลักษณะเด่นของการแสดงแบบนาฏศิลป์ไทย คือ ไม่ใช้ฉากหรืออุปกรณ์ประกอบฉากใดๆ ใช้เพียงผู้แสดงล้วนๆ ให้เคลื่อนที่เป็นรูปทรงต่างๆ ตามภาพจิตรกรรมไทยนั้น เพื่อสื่อความหมายเชิงตั้งต้นและความหมายเชิงลึก เช่น เคลื่อนไหวเป็นเกลียวคลื่น สื่อความหมายเชิงตั้งต้นว่า เป็นลักษณะคลื่นน้ำในมหาสมุทร และสื่อความหมายเชิงลึกว่า คนไทยควรมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ควรร่วมมือผนึกกำลังให้เป็นปึกแผ่น เช่นเดียวกับน้ำที่รวมตัวเป็นคลื่นประเทศไทยจึงจะรอดพ้นจากวิกฤตต่างๆ ได้ เป็นต้น การสร้างสรรค์ลีลาท่าทางที่มีท่าทางไทยเป็นพื้นฐาน หรือมีการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเชิงตั้งต้นตามท้องเรื่องที่แสดง และสื่อความหมายเชิงลึกถึงการให้ข้อคิด ชี้แนะทางออกของปัญหาที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ ย่อมเป็นการแสดงนาฏศิลป์ที่ดี มีเอกลักษณ์ไทย และให้ประโยชน์ต่อสังคม

3. เครื่องแต่งกายแบบไทย

แม้จะเป็นการแสดงนาฏศิลป์แบบร่วมสมัย หากต้องการเชิดชูเอกลักษณ์ไทย ผู้สร้างสรรค์ควรเลือกใช้ชุดแต่งกายผู้แสดงที่มีวิธีนุ่งห่มแบบไทยเดิม เช่น นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ เป็นต้น หรือใช้ชุดแต่งกายแบบสมัยนิยม แต่ตัดเย็บด้วยผ้าไทย เช่น ชุดซาฟารีที่ใช้ผ้าไหมไทยในการตัดเย็บ ชุดไทยพระราชทาน เป็นต้น การแต่งกายทั้ง 2 แบบนี้ ควรใช้เครื่องประดับแบบไทยเดิม เช่น กระบังหน้า รัดเกล้า กรองคอ ทับทรวง สักวาลย์ ดิ้นแขน ทองกร เป็นต้น แม้ผู้แสดงจะแสดงด้วยลีลาท่าทางแบบร่วมสมัยหรือแบบสากล ก็ย่อมมองเห็นถึงลักษณะความเป็นไทยได้จากเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกว่าตัวละครตามท้องเรื่องนั้นเป็นคนไทย

4. ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม

ในการแสดงนาฏศิลป์แบบร่วมสมัยส่วนใหญ่ นิยมใช้เครื่องดนตรีสากลบรรเลงเพลงประกอบการแสดง อย่างไรก็ตาม หากผู้สร้างสรรค์ต้องการให้การแสดงนาฏศิลป์แบบร่วมสมัยเชิดชูเอกลักษณ์ไทย ควรใช้ทำนองเพลงไทยเดิม ซึ่งอาจใช้เครื่องดนตรีไทยหรือเครื่องดนตรีสากลบรรเลงได้ตามความเหมาะสม เพราะท่วงทำนองเพลงไทยเดิมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แม้จะใช้เครื่องดนตรีแบบโคบบรรเลง ก็รู้ได้ว่าเป็นทำนองเพลงไทยเดิม

บทร้อง ควรเป็นภาษาไทยที่ประพันธ์ตามรูปแบบฉันทลักษณ์ไทย เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ซึ่งทำให้ผู้ชมได้รับอรรถรสทางภาษาพร้อมกับอรรถรสในการฟังเพลง แม้จะใช้วิธีการขับร้องประสานเสียงตามแบบตะวันตกก็ตาม

5. ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากแบบศิลปะไทย

ผู้สร้างสรรค์ควรกำหนดรูปแบบของฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากที่ใช้ลักษณะลายเส้นแบบไทย คือ มีความอ่อนช้อยและคมชัด ลักษณะสีแบบไทย คือ สีที่มีลักษณะสว่างและชัดเจน มีรายละเอียดแบบศิลปะไทย และใช้แสงแบบสากล คือ แสงที่มีการผสมของแม่สีแล้ว เพื่อทำให้ความคมชัดของเส้นและความชัดเจนของสีแบบไทย มีความอ่อนโยนลง

การแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ แม้จะมีลักษณะเป็นละครเพลงแบบวิจิตรนาฏกรรมร่วมสมัยที่ผสมผสานวัฒนธรรมต่างๆ ไว้อย่างหลากหลาย แต่สามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ไทยให้ปรากฏในการแสดงได้ มีองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไว้อย่างครบถ้วน และยังมีบทบาทต่อสังคมไทย ในการให้ข้อคิดและความรู้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งให้เห็นว่า

การแสดงวิถีตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงที่มีความสมบูรณ์ทางด้านนาฏศิลป์ เชิดชูเอกลักษณ์ไทย และให้ประโยชน์ต่อสังคม

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อคิดที่ได้จากการชมการแสดงวิถีตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ทั้งในเรื่องความเพียร สติ ทศพิธราชธรรม การอยู่อย่างพอเพียง การก่อตั้งสถาบันการศึกษา รวมถึงความรู้ทางการเกษตร เรื่องการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี จะเป็นประโยชน์ได้ด้วยการนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

5.2.2 วิธีการสร้างสรรค์การแสดงวิถีตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่ควรศึกษาวิจัย เนื่องจากเป็นการแสดงที่มีความสมบูรณ์และเป็นต้นแบบของการแสดงในยุคต่อมา

5.2.3 การแสดงมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี เป็นการแสดงที่ควรนำมาศึกษาวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งสามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่าย เนื่องจากมีผู้ที่เข้าชมการแสดงนี้เป็นจำนวนมาก และได้นำไปเผยแพร่ไว้ในสื่อต่างๆ ก่อนข้างครบถ้วนสมบูรณ์